

Jutta Keso
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi (AMK)
Opinnäytetyö, 2018

MINUSTA EI AINAKAAN TULE ISÄNI KAL- TAISTA

**Päihdekuntoutujien kokemuksia ylisukupolvisesta päihdeongel-
masta**

TIIVISTELMÄ

Keso, Jutta

Minusta ei ainakaan tule isäni kaltaista. Päihdekuntoutujien kokemuksia ylisukupolvisesta päihdeongelmasta

33 sivua

11/2018

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi (AMK)

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia, miten ylisukupolvisen päihdeongelman kierre oli vaikuttanut päihdekuntoutujien elämänkaareen. Tavoitteena oli saada tietoa siitä, millaisia yhteneväisyyksiä päihdekuntoutujien elämässä oli ollut sekä miksi ylisukupolvisuuden kierrettä ei oltu pystytty katkaisemaan. Lisäksi tavoitteena oli tutkia, millaisia rinnakkaisongelmia päihdeongelma oli aiheuttanut.

Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Viitekehyksenä toimi päihdeongelman periytyvyys sosiaalisen periytyvyyden näkökulmasta. Aineisto kerättiin teemahaastatteluilla. Haastatteluissa haastateltiin viittä pirkanmaalaista päihdekuntoutujaa, jotka olivat haastatteluhetkellä tukiasumisyksikön asiakkaita. Haastattelut analysoitiin teemoittelulla.

Opinnäytetyön tulokset osoittivat haastateltavien elämänkaarien olleen hyvin samankaltaisia. Pääasiassa päihdekokeilut alkoivat yläasteikäisenä alkoholilla, jonka jälkeen viimeistään täysi-ikäisenä muidenkin päihteiden kokeilut alkoivat ja alkoholin riskikäyttö tuli kuvioihin.

Vanhemmilta opittuja käyttäytymismalleja toistettiin omassa aikuisuudessa eikä omia tunteita osattu ilmaista terveellisesti. Päihteiden käytön rinnalla taloudelliset ongelmat sekä rikollinen toiminta tuli osaksi arkipäivää. Sosiaalisissa suhteissa oli paljon ongelmia. Päihdeongelmasta toipumista edesauttoi vertaistuki sekä perheen tarjoama tuki ja ymmärrys.

Asiasanat: päihde, sosiaalinen perimä, ylisukupolvisuus

ABSTRACT

Keso, Jutta

I for one would never become like my father.

Substance abusers' experiences of intergenerational transmission of substance abuse.
33 p.

November 2018

Diaconia University of Applied Sciences

Bachelor's Degree Programme in Social Services

Bachelor of Social Services

The aim of this thesis was to examine how intergenerational transmission of substance abuse had influenced on the lives of former substance abusers. Furthermore, to get to know if there was any consistency in their childhoods and lives after that. In addition to that, to get to know why the cycle of intergenerational transmission had not been able to break and to find out what kind of parallel problems there is to substance abuse.

This thesis was a qualitative research. The material was collected by interviewing five former substance abusers who at the moment lived in a supported housing. These interviews were analysed by theme methods. As the frame of reference was the hereditary of substance abuse from the point of view of the social heritage.

According to the results of the thesis, the lives of the former substance abusers had been relatively similar. Mainly the substance use had started in secondary school with alcohol. No later than in the age of eighteen, there were drugs in the picture and the usage of alcohol was in the risk zone.

The behaviour patterns learned from their parents were tight. It was easy to repeat the same patterns in their own lives. The lack of knowledge in handling one's emotions caused a lot of trouble and problems in one's social relationships. In the parallel of substance abuse were financial problems and criminal activity which were a part of everyday life. Peer support and the support and understanding about one's family were a big help in the recovery from substance abuse.

Key words: Intergenerational transmission, social heritage, substance abuse

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
2 PÄIHDEONGELMAN YLISUKUPOLVISUUS	5
2.1 Päihteiden käyttö yhteiskunnallisena ja yksilöllisenä ongelmana	5
2.2 Sosiaalinen perimä	9
2.3 Päihdeongelma perheessä	11
3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	15
3.1 Laadullinen tutkimus tutkimusmenetelmänä	15
3.2 Haastattelu aineistonkeruumenetelmänä	16
3.3 Teemoittelu sisällönanalyysinä	19
4 TULOKSET	20
4.1 Lapsuus päihdeongelmaisten vanhempien kanssa	20
4.2 Lapsuuden kokemusten vaikutukset	23
4.3 Oma päihdeongelma ja siitä toipuminen	26
5 POHDINTA	30
LÄHTEET	34

1 JOHDANTO

Ylisukupolvinen päihdeongelma on yleinen ilmiö Suomessa. Ylisukupolvisuuden kierrettä ei olla pystytty katkaisemaan ja muun muassa sodan traumaista alkoholisoituneilla on yhä vaikutusta nykynuorten päihdekäyttäytymiseen. Ehkäisevän päihdetyön kannalta ilmiö on tärkeä tunnistaa, jotta lasten tilanteeseen osattaisiin kiinnittää paremmin huomiota ja ylisukupolvisuuden kierre voitaisiin keskeyttää. Tästä syystä aihe on nyt ja tulevaisuudessakin ajankohtainen ja tärkeä.

Opinnäytetyössä tutkin, miten ylisukupolvisuus on ilmennyt päihdekuntoutujien elämänkaarissa. Tutkimuskysymyksenäni on, millaisena haastateltavat kuvaavat omaa lapsuuttaan päihdeongelmaisessa perheessä. Tavoitteena on tutkia, millaisia yhteneväisyyksiä päihdekuntoutujien elämässä on ollut, sekä miksi ylisukupolvisuuden kierrettä ei olla pystytty katkaisemaan. Lisäksi tavoitteena on saada tietoa siitä, millaisia rinnakkaisongelmia päihdeongelma on aiheuttanut.

Toteutin tutkimuksen laadullisena tutkimuksena, jossa haastattelin viittä päihdekuntoutujaa heidän kokemuksistaan ylisukupolvisesta päihdeongelmasta. Näiden haastatteluiden tarkoituksena on hahmottaa, mitä yhteneväisyyksiä päihdekuntoutujien elämänkaarissa on päihdeongelman sosiaalisen periytyvyyden näkökulmasta.

Tarkastelen päihdeongelman ylisukupolvisuutta erityisesti sosiaalisen periytyvyyden näkökulmasta. Geneettisen perimän lisäksi saamme ylisukupolvisen sosiaalisen perimän. Siitä sisäistämme osia eri elämänkaaren kohdissa, toistaen toinen toisensa jälkeen edellisen huonoja valintoja. Eräänlainen tapamäärittellä sosiaalinen perimä on määrittellä positiivisen kautta. Se on elämäntaitojen siirtämistä sukupolvelta toiselle, esimerkiksi kiintymyssuhdemallien ja kriiseistä selviämisen taitoja. (Vilhula 2007, 9.)

2 PÄIHDEONGELMAN YLISUKUPOLVISUUS

Opinnäytetyöni viitekehystenä toimii päihdeongelman periytyvyys sosiaalisen periytyvyyden näkökulmasta, jonka pohjalta syvennyn vanhempien päihdekäytön aiheuttamiin vaikutuksiin lastensa suhtautumiseen päihteisiin sekä päihdeiden käyttöön koko elämänkaaren ajan. Keskeisemmät käsitteet työssäni ovat sosiaalinen perimä, päihde, päihdeongelma ja ylisukupolvisuus.

2.1 Päihdeiden käyttö yhteiskunnallisena ja yksilöllisenä ongelmana

Päihdeet ovat aineita, jotka tuottavat mielihyvää tai huumaavan olon niitä nautiessa. Päihdeitä käytetään muun muassa henkisen pahan olon turruttamiseen ja hyvän olon saavuttamiseen. Yleisimpiä päihdeitä ovat tupakka ja alkoholi, tosin kannabis on nousemassa erityisesti nuorison keskuudessa suosituksi. Muita yleisiä päihdeitä ovat esimerkiksi heroini ja amfetamiini. (Nuorten mielenterveystalo 2017. Häiriöt ja ongelmat.)

Toleranssin kehittyminen on yksi päihdeiden käyttöön liittyvä ilmiö. Mitä enemmän ja useammin henkilö käyttää huumeita, sitä paremmin hänen elimistönsä sen vaikutuksia vähentää. Tämä merkitsee sitä, että henkilö ei saa yhtä suurta vaikutusta samalla kerta-annoksella myöhemmin kuin aikaisemmin ja annosta joutuu silloin nostaa. (Aalto ym. 2012, 27.) Päihdeillä on myös toisistaan eroavia psykogeenisiä vaikutuksia, jotka vaikuttavat toleranssin kehittymiseen (Hallikainen 2009.) Toleranssin vastakohta on herkistyminen. Tällöin huumeiden toistuva käyttö johtaa huumeen vaikutuksen voimistumiseen (Aalto ym. 2012, 29.)

Päihdeongelman kehittymiseen vaikuttavat aineen käytön säännöllisyys ja määrä sekä toleranssin kehittyminen. Ihmisen oma geneettinen ja sosiaalinen perimä vaikuttaa päihdeongelman muodostumiseen ympäristötekijöiden ohella. (Hallikainen 2009.)

Alkoholin ongelmakäyttö on jaettu kolmeen luokkaan: riskikäyttö, haitallinen käyttö ja alkoholiriippuvuus. Suomalaisista miehistä 7% ja naisista 2% ovat alkoholiriippuvaisia, jolloin alkoholiriippuvuus voidaan luokitella kansansairauksiksi yleisyytensä perusteella. (Aalto, Alho, Kiiänmaa & Lindroos 2015, 7.)

Alkoholin käyttö voi aiheuttaa erinäisiä terveydellisiä, sosiaalisia ja taloudellisia haittoja. Alkoholilla on keskushermostoon vaikuttava aine, joka verenkierron mukana siirtyy aivoihin. Muut haitat ovat tästä peräisin, esimerkiksi alkoholiriippuvuuden kehittyminen. Alkoholilla on katsottu olevan vaikuttajana yli 60 erilaista sairautta ja sen osuus tapaturmissa on merkittävä. (Aalto ym. 2015, 13.)

Verrattuna alkoholiin, huumeiden käyttö ei ole lainkaan yhtä yleistä Suomessa. Ilmiö on kuitenkin yleistymässä ja sen yksilökohtaiset seuraamukset ovat suurempia alkoholiin verrattuna. Laittomiksi huumeiksi luokitellaan muun muassa opiaatit, kannabistuotteet, kokaiini ja huumeina käytettävät lääkkeet, esimerkiksi rauhoittavasta vaikutuksestaan tunnetut bentsodiatsepiinit. Suomessa yleisimmin käytetty laiton huumausaine on kannabis. On olemassa myös laillisia huumeita, mutta tässä työssä jätän ne, eli nikotiinin ja kofeiinin, käsittelemättä. (Aalto, Alho, Kiiänmaa & Seppä 2012, 7-10.)

Ero on merkittävä tarkasteltaessa huumeiden väärinkäyttöä ja riippuvuutta verrattuna alkoholiin. Alkoholilla on laillinen päihde ja joidenkin tutkimusten mukaan sitä voidaan käyttää ilman haittoja, eli kohtuukäyttöä. Huumeiden suhteen tällaista asettelua ei kuitenkaan ole. Huumeiden käyttöä pidetään aina väärinkäyttönä eikä kohtuukäyttönä. Väärinkäyttö ei kuitenkaan merkitse välttämättä ongelmakäyttöä tai riippuvuutta vaan voidaan puhua huumekeuhkuksesta. (Aalto ym. 2012, 8.)

Huumausaineiden käyttö saa aivojen dopamiinijärjestelmän käymään ylikierroksilla aiheuttamalla muutoksia aivoissa, vapauttamalla dopamiinia ja aktivoimalla mielihyväjärjestelmän. Tämä saa henkilön kokemaan vahvaa mielihyvää, jonka havittelu voi muodostua ongelmakäytöksi tai riippuvuudeksi. (Aalto ym. 2012, 9.)

Tarkkaa tutkimustietoa siitä, mitkä kaikki tekijät altistavat huumeiden kokeilulle ja niin edelleen riippuvuudelle, ei ole. On kuitenkin huomattu, että mitä nuorempana ja kehittymättömämpänä henkilö huumeita kokeilee, sitä todennäköisempi on riippuvuuden syntyminen. Ennen huumeiden astumista kuvioon, on usein alkoholin ongelmakäyttöä. Tutkimusten mukaan omalla sosiaalisella perimällä näyttää olevan vaikutusta huumeiden kokeiluihin ja -käyttöön. On myös olemassa geneettisiä tekijöitä, jotka vaikuttavat riippuvuuden syntymiseen. (Aalto ym. 2012, 9-10.)

Huumeriippuvuuteen vaikuttavat geneettiset perintötekijät ovat merkitykselliset vasta siinä vaiheessa, kun huumeiden kokeilu on tehty ja keskushermosto on saanut siitä ns. muistijäljen. Henkilön neurobiologiset ominaisuudet, joita perintötekijät ohjaavat, vaikuttavat huumeriippuvuuden kehittymiseen merkittävästi. Perintötekijät voivat siis olla huumeriippuvuuden riskiä lisäävä tekijä. (Aalto ym. 2012, 32.)

Tarkasteltaessa viimeistä viittäkymmentä vuotta, raittius on vähentynyt huomattavasti ja alkoholinkäyttö lisääntynyt selkeästi. Keskimääräinen kerralla juotu alkoholimäärä naisilla on noussut jokaisessa ikäryhmässä dramaattisesti sekä alle 30-vuotiailla miehillä. Naisten kuluttama alkoholin osuus noussut prosentuaalisesti enemmän kuin miesten, mutta määrällisesti miesten kulutus enemmän. (Huhtanen, Mustonen & Mäkelä 2010, 41.)

Tätä kehitystä on pyritty selittämään muun muassa alkoholin saatavuuden parantamisella 1960-luvun lopulla, 1980-1990-vaihteen talouden nousukaudella, kun oli varaa käyttää alkoholia runsaasti. 1990-luvun lama hidasti aluksi alkoholin kulutusta, mutta tutkimusten mukaan, myöhemmin se on lisännyt alkoholin kulutusta runsaasti. 2000-luvun alussa alkoholinkäyttö Suomessa lisääntyi kerralla noin kymmenen prosenttia. Tähän syyksi on arveltu alkoholiveron huomattavaa laskua sekä EU-maista alkoholituonnin vapautumista. (Huhtanen, Mustonen & Mäkelä 2010, 41, 44-53.)

Juominen on siirtynyt yhä voimakkaammin kotioloihin. Vuoden 1968 juomatapatutkimuksessa kotona tapahtui viikon aikana noin 0,9 miljoonaa käyttökertaa kun vastaava luku vuoden 2008 tutkimuksessa oli noin 3,4 miljoonaa.

Merkittävä muutos on ollut myös pariskuntien keskinäisten juomiskertojen huomattava lisääntyminen samalla aikavälillä. (Mustonen & Österberg 2010, 82.)

Tähän kehitykseen osasyynä voidaan pitää suomalaisten suhtautumista alkoholia kohtaan. Suhtautuminen alkoholia kohtaan oli muuttunut tasaisesti suvaitsevampaan suuntaan aina 1990-luvun loppuun saakka. Tämän jälkeen mielipiteet ovat vaihdelleet. Toisaalta monista alkoholinkäyttö kuuluu vain juhliin sekä viikonloppuihin, toisaalta kohtuukäyttöön ja humalahakuiseen juomiseen suhtaudutaan vapaamielisemmin. Alkoholihaittojen ehkäisyä kohtaan alkoholipoliittinen suhtautuminen on kiristynyt huomattavasti. (Härkönen & Österberg 2010, 159-162.)

Asenteiden muutokset ja juomisen siirtyminen yhä voimakkaammin kotioloihin, ovat myös johtaneet alkoholinkäytön yleistymiseen lasten seurassa. Lasinen lapsuus -tutkimuksen mukaan joka viides suomalaisista lapsiperheistä toinen tai molemmat vanhemmat ovat alkoholin riski- tai ongelmakäyttäjiä. Tämä tarkoittaa, että Suomessa yli 100 000 alaikäistä lasta kärsii kotonaan liiallisesta alkoholin käytöstä. Vuoden 2008 juomatapatutkimuksessa on kysytty vanhempien suhtautumisesta alkoholinkäyttöön lasten läsnä ollessa. Tuloksena oli, että pienten lasten seurassa ei saa käyttää alkoholia lainkaan. Toisaalta noin sama prosentti vastasi, että pienten lasten seurassa saa käyttää, kunhan on joku, joka pitää lapsista huolen ja on selvinpäin. Vanhemmuus ei vaikuttanut tuloksiin. (Raitasalo 2010, 167, 169)

Asenteiden muutokset alkoholin kulutusta kohtaan ovat muuttuneet, mutta syyt olla raittiina ovat pysyneet hyvin samankaltaisena kymmeniä vuosia. Sekä naiset että miehet ovat pitäneet alkoholia moraalisenä valintana, jonka vuoksi ovat olleet raittiina. Sukupuolten välisiä eroja ei raittiuden syissä ole merkittävästi, paitsi että miehet ilmoittavat ”huoli hallinnan menetyksestä” -ulottuvuuden naisia huomattavasti useammin. Omaan hyvinvointiin ja terveyteen liittyvät syyt ovat yleistymässä jokaisessa ikäryhmässä. (Mustonen 2010, 185-189.)

Muiden päihteiden kuin alkoholin käytöstä ei ole tehty yhtä laajaa ja kattavaa tutkimusta kuin juomatapatutkimus, joka toteutetaan joka kymmenes vuosi.

Vuoden 2008 juomatapatutkimuksessa kysyttiin ensimmäistä kertaa muidenkin päihteiden käytöstä. Saatiin selville, että eniten huumeiden käyttöä esiintyi alkoholin suurkuluttajilla ja yhteyttä huumeiden ja alkoholin käytön välillä nähtiin selvänä. (Hakkarainen, Järvinen-Tassopoulos & Metso 2010, 266-267). Tutkimuksia ei kuitenkaan ole tehty tarpeeksi aiheesta, jotta tätä tulosta voitaisiin pitää täysin luotettavana.

2.2 Sosiaalinen perimä

Elämänkaari pitää sisällään ihmiselämään kuuluvat kehitysvaiheet, perinteisesti tähän on laskettu lapsuus, nuoruus, aikuisuus sekä vanhuus. Koko elämänkaaren tarkastelu auttaa ymmärtämään yksilön kehitysvaiheiden syitä ja seurauksia sekä perimän ja ympäristön vaikutusten merkityksiä. (Vuorinen & Tuunala 2002.)

Sosiaalinen perimä käsitteenä on kotoisin 1960-70-lukujen taitteesta ruotsalaisen lastenpsykiatrin Gustav Jonssonin kädestä, hänen tutkiessaan tukholmalaisen lastenkodin poikien perhetaustaa. Työssään Jonsson (1967, 15, 27) oli huomannut nuorten rikollisten usein käsittelevän samoja ongelmia kuin heidän vanhempansa. Hän kuvailee sosiaalisen perimän olevan perheen sisäinen antisosiaalinen syndrooma, jonka tunnuspiirre on tyytymättömyys yhteiskuntaa kohtaan. Toisaalta hän luonnehtii sosiaalisen perimän olevan yhteiskunnan toiminnan sivutuote, joka näyttäytyy ongelmien kasautumisena tietyille perheille.

Yleisemmällä tasolla sosiaalisella perimällä tarkoitetaan ongelmien siirtymistä vanhemmilta lapsille. Sen on kuvattu olevan ylisukupolvinen ilmiö, jossa ongelmat ja tavat kietoutuvat toisiinsa, kerääntyvät ja periytyvät sukupolvelta toiselle. Tätä tapahtuu sekä perheiden että yhteiskunnan tasolla. (Vilhula 2007, 121–122.)

Edellä mainitut sosiaalisen perimän määritelmät ovat määritelty negatiivisen kautta, vaikka se voidaan määritellä myös positiivisen kautta. Se voidaan määritellä sukupolvelta toiselle elämänhallinnan voimavarojen siirtämisenä. Tällöin

se sisältää sekä positiiviset että negatiiviset ulottuvuudet. Niihin liittyy myös vahvasti kulttuurilliset ja aineelliset ominaisuudet sosiaalisten ja henkisten ohella. (Kärkkäinen 2004, 29.)

Perheen lisäksi ympäröivä yhteiskunta vaikuttaa lapsen sosiaalisen perimän muotoutumiseen. Sosiaalinen perimä välittyy sosiaalisten suhteiden välityksellä lapselle. Kasvava lapsi tarvitsee kasvunsa tueksi rakkautta, turvallisuutta ja positiivista palautetta, erityisesti seitsemänteen ikävuoteen saakka, kun persoonallisuuden perusrakenteet yhä rakentuvat. Negatiivisen sosiaalisen perimän ehkäisemiseksi perhettä on tuettava riittävästi. Ennakointi on olennaista, sillä esimerkiksi erinäiset päihderiippuvuudet voivat johtaa rinnakkaisongelmiin, kuten väkivaltaiseen käytökseen. (Vilhula 2007, 15.)

Kiintymyssuhdeteoria selittää osaltaan sosiaalista periytyvyyttä. Se perustuu brittiläisen psykiatrin ja psykoanalyytikon John Bowlbyn ajatuksiin ja tutkimuksiin. Hän korosti lapsen ja äidin välistä suhdetta ja kutsui heidän välistä tunteiden ja käyttäytymisen muodostamaa kokonaisuutta kiintymyskäyttäytymiseksi. Tätä käyttäytymistä voidaan luokitella erilaisiksi kiintymysmalleiksi, jotka opitaan vuorovaikutuksessa. Tutkimusten mukaan monet näistä opituista kiintymysmalleista säilyvät ihmisen koko elinkaaren ajan sekä siirtyvät sukupolvilta toisille. (Sinkkonen 2004.)

Turvallisen kiintymysmallin luomiseksi lapsi tarvitsee läheisen, joka kokee lapsen tarpeet ominaan ja luo turvaa. Tunteiden käsittelytaidot sekä rakkauden osoitus ovat peruselementtejä turvallisen kiintymysmallin luomiseksi. Kun hoitaja ei kykene luomaan turvallista ja välittävää kasvuympäristöä lapselle, voi lapsi oppia turvattoman kiintymysmallin. Tällöin kyky käsitellä ja pohtia omia tunteita ei kykene kehittymään, osa voi siirtää syrjään suuret tunteet ja toiset ilmaista niitä välittämättä muiden tunteista. (Sinkkonen 2004). Turvattoman kiintymyssuhdemallin oppinut voi myöhemmin elämässään kärsiä mielenterveysongelmista, jotka puolestaan voivat altistaa päihdekokeiluille ja siten edesauttaa päihdeongelman syntyä.

2.3 Päihdeongelma perheessä

Päihdehuoltolain (L 41/1986) mukaan, päihdehuollon palvelut ovat tarkoitettu sekä päihdeongelmaiselle että hänen perheelleen ja läheisilleen. Tällä tavalla on tarkoituksena ehkäistä ja vähentää päihteiden ongelmakäyttöä.

Omalla perheellä on merkittävin vastuu siitä, miten kukin kokee alkoholin. Yksittäinen perhe ei voi elää erillään yhteiskunnasta ja sen vaikutteista, jolloin myös yhteiskunnassa vaikuttava yleinen alkoholikulttuuri luovat puitteet vanhempien alkoholinkäytölle. Sama pätee muihinkin päihteisiin. Viimeisen 100 vuoden aikana alkoholin kulutus suomalaisten kesken on noussut viisinkertaiseksi. Tätä ilmiötä voidaan osittain selittää alkoholin saatavuuden helpottumisella ja hinnan laskulla. (Itäpuisto 2008, 13-14.)

Päihdeongelmaisille kerääntyy usein muitakin huolia. Toimeentulotuen varassa eläminen ja peruskoulun jälkeisen tutkinnon puuttuminen ovat suhteellisen yleistä ja muut terveys- ja mielenterveysongelmat esiintyvät tässä väestöryhmässä muita useammin ja ennenaikainen kuolema todennäköisempää. Nämä omalta osaltaan rasittavat lapsen kasvua päihdeongelmaperheessä ja altistavat samalla juuri samoille ongelmille tulevaisuudessa. (Holmila, Jääskeläinen, Raitasalo 2016, 85, 91.)

Suomalaista alkoholikulttuuria on kuvailtu yhteiskunnallisessa keskustelussa muun muassa sanoilla raju ja humalahakuinen. Suomalaiset juovat pääosin viikonloppuisin, suuria määriä kerralla ja humalaan asti. Väkivaltatilanteet ovat usein yhteydessä tähän. Humalassa olemisesta on tullut yhä hyväksytympää monissa tilanteissa. (Itäpuisto 2008, 15.)

Suomessa vallitseva alkoholikulttuuri on muokkaantunut viime vuosien aikana niin, että naisten juomisesta on tullut yhä hyväksytympää eikä siihen liity enää vanhoja tabuja. Lisäksi päihteiden käyttö kotona on lisääntynyt, niin sanotut kalsarikännit ovat yleistyneet huomattavasti. (Piispa 2011, 86.) Kun lapsi tottuu kotona näkemään päihteiden käyttöä osana arkea, ja päihteitä on siellä avoimesti saatavilla, on kynnyksellä niitä kokeilla matala. (Itäpuisto 2008, 60.)

Samalla kun tabut naisten juomisesta ovat hälventyneet, naisten juominen on lisääntynyt ja kulutus on keskimääräisesti suurimmillaan silloin, kun lapsia ollaan hankkimassa. Saman ikäisistä miehistä puolet juo niin paljon, että se luokitellaan riskikäytöksi. Tämä on johtanut siihen, että suurin yksittäinen syy lastensuojelun toimenpiteisiin on vanhempien alkoholiongelma. (Itäpuisto 2008, 16-17.)

Tutkittaessa alkoholiongelmien periytyvyyttä, on usein tutkimuksessa kohteena mies, joka on hakeutunut hoitoon päihdeongelmasta. Hänen menneisyyttänsä ja taustaa käydään tutkimuksessa läpi. Tyypillinen tulos on se, että alkoholiongelmat periytyvät isältä pojalle. Sitä on perusteltu geneettisellä sekä sosiaalisella periytyvyydellä. Todennäköisyyttä sille, kuinka todennäköisesti alkoholistivanhemman lapsi tulee alkoholiongelmaiseksi, ei ole tutkittu aukottomasti ja tutkimusasetelmasta riippuen, vastaus on ollut kaksinkertaisesta riskistä jopa yli kymmenkertaiseksi. (Itäpuisto 2008, 58.)

Alkoholiongelmaisen vanhemman lapsi ei kuitenkaan välttämättä alkoholisoitu. Joillakin on toki isompi riski alkoholisoitua geneettisten ominaisuuksiensa vuoksi, mutta omilla valinnoillaan voi sen kehittymiseen vaikuttaa. Alkoholien ja muiden päihteiden käyttöön liittyy erilaisia seikkoja. Päihteitä käyttäneen vanhemman kanssa kasvanut on voinut oppia, että päihde on ratkaisu erilaisiin konflikteihin, ihmissuhdeongelmiin tai että sillä tulee lääkittää itseään esimerkiksi masentuneena. Päihde voi myös liittyä aukottomasti erilaisiin tilanteisiin lapsen oppimassa. (Itäpuisto 2008, 59.)

Monien tutkimusten mukaan, alkoholistien lapset ovat muita todennäköisemmin hyperaktiivisia tai aggressiivisia. Psykologiset ja sosiaaliset ongelmat ovat yleisiä eikä oppimistaidot ole muiden ikäisten kanssa samalla tasolla. Näistä ongelmista johtuvien tilanteiden ongelmanratkaisukeinoksi voi tulla valituksi kotona opitut käyttäytymismallit, kuten oman pahan olon käsitteleminen päihteen avulla. (Itäpuisto 2008, 56, 59.)

Uusissa tutkimuksissa on saatu selville, että vanhempien päihteiden käyttöön liittyvät negatiiviset perheprosessit ovat suurin lasten ongelmien aiheuttaja. Perheprosessit ovat perheen ominaisia toimintoja ja käytäntöjä. Esimerkiksi

alkoholinkäyttö aiheuttaa väkivaltaisuutta ja näin vanhemmuuden heikentymistä. Tällaiset toiminnot ovat lapsen kasvun kannalta ongelmallisia. (Itäpuisto 2008, 61.)

Päihteiden käyttö voi myös aiheuttaa lapsissa epävarmuutta vanhempiaan kohtaan ja turvattomuuden tunnetta. Kotona ilmapiiri saattaa vaihdella vanhempien kausien mukaan ja kodin yhteiset pelisäännöt muuttua samalla. Vanhemman ollessa päihtynyt, voi olla, ettei kotona ole mitään sääntöjä tai vanhemman käyttävän väkivaltaa kurittamiseen, kun pienikin asia on heidän mielestään väärin. (Itäpuisto 2008, 62.)

Vanhemman päihteiden käyttö ei kuitenkaan aina riko perheen perusrutiineja ja turvallisuutta. Usein päihteitä käyttämätön vanhempi pystyy pitämään perheen toiminnot normina toisen vanhemman päihtymyksestä huolimatta. Tutkimusten mukaan tämä toimii pääsääntöisesti, jos perheen isä on päihdeongelmainen ja äiti raitis, sillä äidin ollessa päihdeongelmainen, isä harvemmin ottaa yhtä suurta vastuuta perheestä ja kodista paikaten äidin osuutta. (Itäpuisto 2008, 64.)

Perheprosessien häiriintymistä on kuvattu neljällä eri perhemallilla. Mallit kuvaavat, miten hyvin perhe onnistuu säilyttämään toimintonsa päihdekausien aikana. Kategorisoinnin on tarkoitus auttaa perheiden kanssa työskentelyssä ja ymmärtämään, miten päihdeongelma vaikuttaa kuhunkin perheenjäsenen.

1. Suojaavat perheet pyrkivät minimoimaan päihteiden käytön vaikutuksen lapsiin. Perheprosessit eivät muutu merkittävästi vanhemman juomisen vuoksi.
2. Tunne-elämän häiriöistä kärsivät perheet näyttävät ulkopuolisen silmiin toimivilta, mutta prosessit häiriintyvät ajoittain. Raitis vanhempi pyrkii paikkaamaan toiminnoillaan päihtyneen vanhemman poissaoloa.
3. Häiriintyvissä perheissä prosessit häiriintyvät päihdejakson aikana, eikä raittiin vanhemman toimet riitä tasapainottamaan tilannetta. Turvattomuus ja pettymykset ovat läsnä arjessa.

4. Kaoottisessa perheessä usein molemmat vanhemmat ovat päihdeongelmaisia, toisen ollessa raitis, on todennäköistä hänen olevan joko alistettu väkivallalla tai mielenterveysongelmainen. Perheprosessit häiriintyvät, vaikka vanhemmat olisivatkin kyseisellä hetkellä selvänä. Päihdeongelmalla on hallitseva rooli perheessä. (Itäpuisto 2008, 65-67.)

Perheprosessien häiriintyminen on siis parempi tapa selittää päihdeongelmien aiheuttamia negatiivisia vaikutuksia lapseen kuin päihdeongelma sinänsä. Päihteiden käyttö aiheuttaa muutoksia päihtyneen käyttäytymisessä, joka voi johtaa lasta väheksyvään asenteeseen, joka johtaa itsetunto-ongelmiin. Tutkimusten valossa erityisesti isällä on tässä suuri vastuu. Positiivista palautetta harvoin päihdeongelmaisessa perheessä saa, joka johtaa lapsen kasvun aikana ongelmiin. Tämä puolestaan voi johtaa ylisukupolviseen päihdeongelmaan. (Itäpuisto 2008, 67-68.)

Miten päihdeongelmaisten lapset pärjäävät sitten aikuisena omien perheidensä kanssa? Tutkimusten mukaan, he ovat kuin ketkä tahansa muut. Osalla on päihdeongelma, osa on absolutisteja ja osa kohtuukäyttäjiä. Eroja raittiiden ja päihdeongelmaisten vanhempien lasten välillä on se, että päihdeongelmaisten vanhempien kanssa eläneet yleensä miettivät omaa suhtautumistaan päihteisiin enemmän kuin muut. (Itäpuisto 2008, 127.)

Keskimääräisesti, päihdeongelmaisen vanhemman kanssa kasvaneet, onnistuvat hyvin omassa vanhemmuudessaan. Usein vanhempi tekee tietoisin valinnan siitä, että omalle lapselle haluaa tarjota paremmat eväät elämään, kuin mitä itse sai. Lapset ovat yleensä yksi merkittävimmistä syistä, miksi päihdeongelmaisen lapsi on absolutisti tai kohtuukäyttäjä. (Itäpuisto 2008, 131.)

Päihdeongelma ei siis periydy suoraan eikä voida sanoa alkoholistin lapsesta tulevan alkoholistia. Geneettinen perimä voi edesauttaa päihderiippuvuuden muodostumista ja sosiaalinen perimä altistaa päihteiden käytölle, mutta yksilön tekemillä valinnoilla on suurin merkitys. Moni päihdeongelmaisen vanhemman lapsi on menestynyt elämässään lapsuudestaan huolimatta.

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Opinnäytetyö toteutettiin monografiana eli yksiosaisena itsenäisesti julkaistavana työnä. Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia, miten ylisukupolvisen päihdeongelman kierre oli vaikuttanut päihdekuntoutujien elämänkaareen. Tavoitteena oli saada tietoa siitä, millaisia yhteneväisyyksiä päihdekuntoutujien elämissä oli ollut sekä miksi ylisukupolvisuuden kierrettä ei oltu pystytty katkaisemaan. Lisäksi tavoitteena oli tutkia, millaisia rinnakkaisongelmia päihdeongelma oli aiheuttanut.

Tutkimuskysymyksenäni oli millaisena haastateltavat kuvaavat omaa lapsuuttaan päihdeongelmaisessa perheessä. Kohderyhmänä oli päihdekuntoutajat, joilla oli omakohtainen kokemus ylisukupolvisesta päihdeongelmasta. Opinnäytetyön on tarkoitus palvella päihdetyön ammattilaisia sekä siitä kiinnostuneita.

3.1 Laadullinen tutkimus tutkimusmenetelmänä

Tutkimusongelman ratkaisemiseksi käytetään tutkimusmenetelmiä. Ne käsittävät aineistonkeruu- ja analyysimenetelmät. Menetelmiä on monia erilaisia ja jokaisella niillä on omanlaisensa tutkimusotteensa, laadullinen eli kvalitatiivinen ja määrällinen eli kvantitatiivinen. Tutkimusotteen valinnan tulee sopia valitun tutkimusongelman käsittelyyn ja tarjota oikeaa tietoa sen ratkaisemiseen. (Kananen 2015, 63.)

Tutkimusote käsittää kullekin otteelle tyypilliset aineistonkeruu, analysoinnin ja tulkinnan menetelmät. Laadullisessa tutkimuksessa aineistona käytetään erilaisia dokumentteja, haastatteluita ja havainnointia. Määrällisessä tutkimuksessa aineistoina toimivat kyselyt ja tilastot. (Kananen 2015, 64-65.)

Laadullinen tutkimus on usein tutkimusotteena, kun tutkittavasta ilmiöstä ei ole paljoa aikaisempaa tutkimusta ja tietoa. Laadullisessa tutkimuksessa tutkittavasta ilmiöstä halutaan saada syvälinen näkemys ja hyvä kuvaus eikä tarkoituksena ole saada lukuina ongelman ratkaisua. (Kananen 2015, 71.) Käytän

opinnäytetyössäni menetelmänä laadullista tutkimusta, koska ylisukupolvista päihdeongelmaa ei ole tutkittu tarpeeksi, jotta voisin tehdä määrällisen tutkimuksen ja haluan saada syvällisen kuvauksen siitä, miten se näyttäytyy päihdeongelmaisten elämänkaareissa.

3.2 Haastattelu aineistonkeruumenetelmänä

Aineistonkeruumenetelmän valintaa ohjaavat valittu tutkimusote ja tutkimusongelma. Haastattelu on sopiva aineistonkeruumenetelmä, kun tutkitaan mielipiteitä, kokemuksia sekä tutkimusalueita, joista ei ole paljoa ennakkotietoa. Tutkimuksen suuntautuessa menneeseen tai tulevaisuuteen, ainut käytettävä menetelmä laadullisessa tutkimuksessa on haastattelu. (Kananen 2015, 143.)

Tutkimuskysymyksenäni on millaisena haastateltavat kuvaavat omaa lapsuuttaan päihdeongelmaisessa perheessä. Tavoitteena on saada selville, miten ylisukupolvisuus on ilmennyt päihdekuntoutujien elämänkaareissa. Haastattelu valikoitui aineistonkeruumenetelmäksi, sillä käsittelen sekä kokemuksia että mennyttä aikaa samalla, jolloin vaihtoehtoja ei ole. Haastattelun suoritin strukturoimattomana teemahaastatteluna, jotta haastateltava kertoi mahdollisimman omanlaisensa kuvan kokemuksistaan. Teemahaastattelussa keskustelu on avointa, mutta tutkija on määritellyt teemoilla aihekokonaisuudet, joista on tarkoitus keskustella (Kananen 2015, 148.) Teemoiksi olin valinnut ylisukupolvisuuden, sosiaalisen periytyvyyden ja päihdeongelman. Teemahaastattelun yksi haastavimmista asioista oli pitää keskustelu valituissa teemoissa. Keskustelut olivat suhteellisen helppoja pitää ennalta sovituissa teemoissa, vaikkakin aihe hairahti välillä sivuraiteille.

Teemahaastattelu voidaan toteuttaa yksilö- tai ryhmähaastatteluna (Kananen 2015, 148.) Haastattelin eri ikäisiä ja eri lähtökohdista lähteneitä päihdekuntoutujia saadakseni kattavan kuvan ilmiöstä. Päädyin yksilöhaastatteluiden järjestämiseen, jolloin haastateltavien oli helpompi kertoa arkaluontoisimmistakin kokemuksistaan. Tällöin myös haastateltavan oli helpompi rentoutua ja avautua. Pohdin tässä vaiheessa myös tutkimuksen eettistä puolta.

Tutkimuksen eettisyyden yksi kulmakivistä on luottamuksellisuus, erityisesti haastateltavan ja haastattelijan välillä. Luottamuksellisuuteen sisältyy muun muassa haastattelijan velvollisuus huolehtia siitä, että haastateltava ymmärtää tutkimuksen tarkoituksen sekä haastattelijan velvollisuus huolehtia tutkimuksen jokaisessa vaiheessa haastateltavan anonymiteetin säilymisestä tietojen oikeaoppisella käsittelyllä. (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 17)

Haastattelut suoritin siis yksilohaastatteluina, jolloin anonymiteetin säilyttäminen oli helpompaa. Haastatteluihin sain kaikkiin suullisen suostumuksen ja kävimme läpi, mitä tarkoittaa tutkimushaastattelu ja mitä se pitää sisällään ja toisaalta mitä siihen ei sisälly, esimerkiksi terapeuttinen asioiden läpikäyminen. Koin, että haastattelutilanteen pitämisen aiheessa ja tutkimukselleni sopivana, oli tärkeää käydä nämä asiat läpi.

Koin haastateltavien riittävän informoinnin tärkeäksi myös työni eettisyyden kannalta. Aihe on hyvin henkilökohtainen ja saattaisi avata vanhoja haavoja haastateltavilla. Kuula (2006, 232) toteaa tutkimuseettisessä teoksessaan tutkijan yhden tärkeimmän velvollisuuden olevan välttää haitan aiheuttamista haastateltavalle.

Vaikka luottamussuhteen syntyminen haastateltavan ja haastattelijan välille on tärkeää oikeanlaisen tiedon saamiseksi, voi riittämätön informointi haastattelukeskustelun luonteesta johtaa enemmän terapeuttisen keskustelun suuntaan, joka ei ole tarkoituksen mukaista. (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 17) Tutkimuksen haastattelijan roolin tarkka määrittely ennen haastattelua auttaa välttämään tämänlaisen tilanteen syntymisen.

Haastateltavia pyrin löytämään 5-7, jolloin aineistosta tulee kattava, mutta työmäärä pysyy kohtuullisena. Lopulta päädyin haastattelemaan viittä. Haastateltavat olivat kaikki miehiä, iältään 30 – 65 –vuotiaita. Haastateltavien valintaa ohjasi se, että kaikilla tuli olla kokemus päihdeongelmaisesta vanhemmasta. Haastattelut äänitin, jolloin huomioni ei keskittynyt kirjaamiseen vaan pystyin pitämään keskustelun aitona. Äänittäminen jännitti aluksi joitain haastateltavia tai huomio kiinnittyi nauhuriin ja sen varmisteluun, että tallennus toimii. Keskustelu lähti kuitenkin sujumaan ja nauhuri unohtui keskustelun edetessä.

Haastateltavat löysin kaikki samasta tukiasumisyksiköstä. Kun haastateltavana on jonkun sosiaalipalvelun yrityksen asiakas, on yleensä vaadittu tutkimuslupa kyseessä olevalta yritykseltä. Minun tutkimuksen tapauksessa, yritys ei vaatinut kyseistä lupaa. Haastateltavien kanssa teimme suullisen sopimuksen tutkimuksen toteutuksesta ja heidän tarjoaman haastattelumateriaalin käsittelystä. Haastattelut toteutin haastateltavien omissa asunnoissa. Anoin myös vaihtoehdon toteuttaa toimistolla, mutta kaikki haastateltavat kokivat kodin mielekkäämmäksi ympäristöksi.

Haastattelut toteutin kaksiosaisina yksilöhaastatteluina. Rajasin haastattelut käsittelemään vanhemman ja lapsen välistä ylisukupolvista periytyvyyttä aineiston rajaamiseksi. Ensimmäisen aluksi kerroin opinnäytetyön tarkoituksesta ja mitä ylisukupolvisuus ja sosiaalinen periytyvyys käsitteinä tarkoittavat. Jokainen haastateltava sai samalla myös haastattelukysymykset. Varsinaisen haastattelun tein seuraavana päivänä. Haastattelukysymyksiksi valikoitui:

1. Millainen lapsuus oli päihdeongelmaisen vanhemman kanssa?
2. Miten koet lapsuuden kokemusten vaikuttaneen myöhemmällä iällä itseesi?
3. Millaisena koet oman päihdeongelmasi ja miten se on vaikuttanut elämääsi?
4. Miten olet toipunut päihdeongelmasta ja mitkä asiat siihen ovat vaikuttaneet?

Haastattelukysymysten tarkoitus oli ohjata keskustelua ja toimia enemminkin tukikysymyksinä. Yhdessä haastattelussa siirryin aiheessa eteenpäin kysymysten avulla, mutta muissa haastatteluissa keskustelu eteni luontevasti ilman niitä. Kaikissa haastatteluissa sain vastaukset jokaiseen kysymykseen. Ensimmäinen haastattelukerta kesti haastateltavasta riippuen 15-20 minuuttia. Toinen haastattelukerta kesti lyhyimmillään puoli tuntia, pisimpään meni noin kaksi tuntia.

3.3 Teemoittelu sisällönanalyysinä

Aineistonkäsittelyvaiheet alkavat litteroinnista eli äänitallenteiden muuttamisesta tekstimuotoisiksi. Sen voi tehdä joko sanatarkasti tai yleiskielisesti. (Kananen 2015, 160) Työssäni käytin aluksi yleiskielellistä litterointia, jotta sain paremman kokonaiskuvan aineistosta. Osia aineistosta litteroin sanatarkkaan, jolloin pystyin käyttämään osia aineistosta sitaatteina lopullisessa työssäni. Aineistoni ollessa suppea, en tarvinnut yhteismitallistamista. Litteroinnin koin työllistävimmäksi vaiheeksi opinnäytetyötä tehdessä.

Aineiston litteroinnin jälkeen seuraavana vaiheena oli perehtyminen, tiivistäminen ja luokittelu eli analysointi. Aineiston luin monta kertaa sisällön hahmottamiseksi. Tämän jälkeen tiivistin aineiston ja luokittelin sen käyttäen apuna sisältöanalyysimenetelmää. (Kananen 2015, 163-165.) Sisältöanalyysin tein teemoittelulla. Omassa työssäni käytin monitasoisia taulukoita hahmottamisen ja tulinnan apuna. Lisäksi analysoin aineiston noin kahden viikon sisällä haastatteluista, joka helpotti prosessia, kun haastattelut olivat tuoreessa muistissa.

Teemoittelu on sisältöanalyysimenetelmä, jossa aineistosta pyritään löytämään toistuvia aiheita eli teemoja (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Teemat, jotka valitsin lopulliseen raporttiin, nousivat jokaisessa haastattelussa esille. Jäsennellessä aineistoa teemoittain, kunkin teeman yhteyteen keräsin jokaisesta haastattelusta kohdat, joissa teema nousee esille. Tämän toteutin ajatuskartan avulla.

Tutkimusraportissa teemojen käsittelyn tukena voidaan käyttää suoria lainauksia haastatteluista eli sitaatteja. Sitaattien käytön tarkoitus on toimia havainnollistavina esimerkkeinä ja perusteena teemojen valinnoille. Niiden yhteyteen voidaan liittää siteerattavan tiedot, jos se nähdään tarpeelliseksi. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Koin haastateltavien tietojen kertomisen työssäni tarpeelliseksi sitaattien painoarvoa lisäämään, mutta päädyin lopulta olla julkaisematta niitä haastateltavien anonymiteettia suojatakseni, joka oli haastateltavien toiveiden mukaista.

4 TULOKSET

Opinnäytetyöni tulokset koostuvat viiden haastatteluun osallistuneen päihdekuntoutujan kokemuksista. Haastateltavat olivat kaikki miehiä ja 30 – 65 -vuotiaita. Kaikki olivat viettäneet lapsuutensa joko Tampereella tai Tampereen ympäristökunnissa. Haastatteluissa kävi ilmi kokemusten yksilöllisyys, mutta samalla myös pystyi huomaamaan, että samat teemat toistuivat jokaisen tarinassa. Kaikki kokivat vanhempien päihteiden käytön ja lapsuudenkodin asenteen päihteisiin vaikuttaneen omaan nykyiseen päihteiden käyttöön. Lisäksi kaikki uskoivat oman päihteiden käyttönsä vaikuttavan omiin lapsiinsa ja heidän suhtautumiseen päihteitä kohtaan.

4.1 Lapsuus päihdeongelmaisten vanhempien kanssa

Lapsuuden kokemukset ovat kaikilla suhteellisen negatiivisia. Melkein jokaisen haastateltavan perheen talouden tilanne on ollut huono, koti epäjärjestyksessä ja likainen, positiivisia perhekokemuksia ei monia ollut. Osalla oli lapsuudessa puutteita ruoansaannissa ja vaatteet huonokuntoisia ja kokemus hylkäämisestä vahva. Toisilla taas vanhemmat olivat pitäneet huolta siitä, että vaikka kaikki ympärillä sortuisi, lasten tarpeista pidettäisiin huolta aina.

Muistan kun lapsena rakastin nukkumaan menemistä, silloin ei tarvinnu miettiä omaa elämää vaan sai rauhassa olla unimaailmassa, jossa sain olla lapsi. Välillä tuli kyl painajaisiakin, mutta ei oikeestaan kovinkaan usein. Herääminen oli kamalaa kun piti palata omaan elämään.

Faija oli alkoholisti, mutsi yritti pitää perheen koossa. Mutsi siivos aina faijan ryyppyreissujen ja -iltojen jälkiä, katto et meil muksuil on ruokaa ... vaatteet haettiin kirpparilta tai saatii sukulaisilt niitten vanhoi.

Viikonloput, juhlapyhät ja muut pitkät vapaat ahdistivat lapsuudenkodeissa. Silloin päihdekäyttäytyminen lapsuuden kodeissa yleensä yltyi ja lapset kokivat turvattomuutta sekä yksinäisyyttä. Pitkillä vapailla vanhemmat saattoivat myös tapella keskenään ja lapset joutuivat näitä tilanteita todistamaan, osa

kertoo henkisen ja fyysisen väkivallan olleen vahvasti läsnä lapsuuden perheessä. Väkivaltaa harjoitettiin pääsääntöisesti vanhempien välillä, mutta lapsetkin saivat kokea nahoissaan, jos eivät osanneet käyttäytyä kuin vanhempi halusi.

... ei ollu kerta tai kaks ku näin isän vetävän äitee pa-taan kännissä.

Vihaan yhä jouluja. Meil oli tapana syödä jouluateria yhdessä, jonka aikana vanhemmat veti päänsä täyteen ja sit alko kamala sota kotona. Yleensä joulun alla mun odotukset nousi, et jos tästä joulusta tulis nyt se kiva ja onnistunut. Kerta toisensa pe-rään sain pettyä rankasti.

Muistan yhä, kun pienenä, joskus neljän vanhana, näin painajaisia ja pissasin yöllä sänkyyni. Isä suuttui aivan järjet-tömästi ja päätti opettaa mut tavoille koivuniemen herralla.

Turvattomuuden kokemus pohjautui väkivallan lisäksi perheessä vallinneeseen epärehellisyden tilaan. Vanhemmat tekivät usein lupauksia, joita eivät kuitenkaan pitäneet ja epävarmuus oli vahvasti läsnä. Kuri oli ankaraa ja vanhemmat saattoivat suuttua pienistäkin asioista. Kiitosta ja läheisyyttä sai to-della harvoin. Kotona saattoi olla päihtyneitä tuntemattomia vieraita, joiden tieltä tuli väistyä.

Meillä kotona oli aika usein mulle tuntemattomia tyy-
pejä. Kerran löysin yhen semmosen mun sängystä piikki kädessä. Nää tyytit oli erityisen pelottavia ja yritin pysytellä muualla, kun tiesin niitä olevan meillä. Tosin joskus ne vaan ilmesty sinne yht-
äkkiä ja katoskin yhtä nopeet.

Haastateltavat kertoivat jo pienestä pitäen oppineen valehtelemaan ja teke-mään tyhjiä lupauksia, jos siitä oli heille itselleen jotain hyötyä. Näin purettiin omaa paha oloa, kun laitettiin muutkin kokemaan pettymyksiä. Lisäksi kulis-sien ylläpidosta piti pitää huolta, tämä oli opetettu jo kotona. Päihdeongelma oli perheen yhteinen salaisuus, jota ei muille saanut paljastaa.

”Ei kenenkään perhe ole täydellinen”. Tota porukat aina hoki mulle, kun piti kouluun tai minne vaan keksiä selityksiä poissaoloista, mustelmista tai jostain muusta paskasta. Kellekää ei saanu kertoa meidän perheen pikkusalaisuudesta.

Haastateltavien taustoissa oli yhteneväistä se, että kaikkien perheissä isä oli ollut päihdeongelmainen. Osassa äiti vaikuttanut kieltävän totuuden itseltään. Tällöin äiti on ollut perheissä se, joka pitänyt huolta taloudesta, kun isä juonut. Osassa perheistä äitikin on ollut alkoholiongelmainen, jolloin lapset ovat tarvittaessa turvautuneet naapureihin tai isovanhempiin. Osalla isovanhemmatkin olivat päihdeongelmaisia eikä päihteetöntä tukiverkostoa ollut.

Onneks mun isovanhemmat asu lähellä niin niitten luo pysty karkaan, kun meno kotona yltyi. Sinne saatto tulla keskellä yötäkin porukkaa vetää ja pitää viikon putkia.

Mun isovanhemmat oli kans alkoholisteja. Ne kaikki on jo kuollu kyl. Oikeestaan semmosia turvallisia tyypejä kenen luo mennä, ei ollu.

Haastateltavien perheissä, vaikka äiti olikin ollut raitis, ei perhemallia oltu pysytty pitämään suojaavana. Itäpuiston (2008, 64) mukaan tämä pääsääntöisesti onnistuu äidin ollessa päihteetön. Lähes kaikissa perheissä vallitseva perhemalli oli joko häiriintynyt tai kaoottinen.

Kaikissa haastatteluissa kävi ilmi, että haastateltava on joutunut aikuistumaan hyvin aikaisin ja ottamaan vastuuta perheestä ja taloudesta. Lapset ovat joutuneet valmistamaan ruokaa, siivoamaan ja huolehtimaan nuoremmista sisaruksistaan jo hyvin pienestä pitäen. Haastateltavissa oli yksi monilapsisen perheen vanhin, joka kertoi suojelleensa pienempiä sisaruksia ottamalla syyt niskoilleen, jos isä suuttui jostain, etteivät nuoremmat joutuisi hakattaviksi.

Kysyttäessä, oliko viranomaiset puuttuneet tilanteeseen tai oliko apua tarjottu joltain toiselta taholta, eivät haastateltavat muistaneet näin tapahtuneen. Koulussa saatettiin kysyä, mutta asian käsittely jätetty sikseen, kun vanhempi tai lapsi kieltänyt ongelmat kotona. Nykyään päihdehuoltolaki (L 41/1986) takaa kaikille päihdeongelmista kärsiville sekä heidän läheisilleen päihdehuollon palveluita sekä lastensuojelulaki (L 417/2007) turvaa lapsen terveellisen kasvuympäristön.

Vaikka lapsuuden kokemukset olivat täynnä pettymyksiä ja pelkoa, oli vanhemmat kuitenkin todella rakkaita. Vanhempia kohtaan saattoi tuntea

pettymystä, vihaa ja katkeruutta, mutta silti ei olisi vaihtanut perhettä, jos olisi tarjottu vaihtoehtoa. Osa haastateltavista on menettänyt toisen vanhemman ennen aikaisesti päihteiden vuoksi.

Isä tappo itensä yliannostuksella, kun olin yläasteella. Ennen sitä äiti oli pitänyt perheen koossa ja asiat järjestyksessä. No sit sillä alko menee asiat alamäkeen, rahat loppu ja sil-lain. Sit sekin alko juoda.

4.2 Lapsuuden kokemusten vaikutukset

Minusta ei ainakaan tule isäni kaltaista.

Kukaan haastateltavista ei olisi halunnut tulla päihdeongelmaiseksi. Tavoitteena oli, että omat lapset saisivat paremmat vanhemmat, mitä itsellä oli. Toisin kuitenkin kävi. Lapsuuden kaoottinen kasvuympäristö ja jatkuva turvattuuden tunne olivat se, mitä ei olisi halunnut omasta lapsuudestaan antaa omalle lapselleen koettavaksi.

Kun kuulin tulevani isäksi, tein päätöksen, ettei mun lapsi tulis kokeen semmosta lapsuutta mikä mulla oli.

Lapsuudesta asti opittu tarve esittää ulospäin kaiken olevan kunnossa, vaikutti sosiaalisiin suhteisiin. Omista tunteistaan puhuminen oli vaikeaa. Hyväksikäyttöä ja valehtelua esiintyi paljon. Parisuhteita oli monilla useita ja ne olivat kes-toiltaan lyhyitä. Keskustelutaitoja ei lapsuudessa oltu opeteltu, ainoastaan käyttäytymismalli, mitä sieltä oli saatu, oli hukuttaa murheet päihteisiin ja näin vaieta ongelmista. Kunnes päihtyneenä ne nousivat esiin.

No siis naisiahan mä oon aina saanu ... ne ei vaan kestäny kovinkaan kauaa. Ei ne kai mitään kunnon parisuhteita ollu, enemminkin vaan ajanvietettä ja seksiä. Ehkä pari on ollu semmosia kunnon juttuja, paria mietin yhä et miten olis menny, jos oikeesti olis panostanu siihen.

Kavereiden kans ei kyl puhuttu mitään syvällisii, mut kyl ne huomaa sit et jotain on vialla ku aina kännis riehuin ja sillai purin paha oloo.

Itsetunto-ongelmia esiintyi monilla ja haastateltavat kokivat niiden johtuvat rakkauden ja ymmärryksen puutteesta lapsuuden kodissa. Erityisesti isän jäädessä etäiseksi henkilöksi kasvaessa, koettiin vaikuttavan itsetuntoon. Tämä on linjassa Itäpuiston (2008, 67-68) tutkimuksen kanssa. Hänen mukaansa erityisesti isällä on suuri vastuu lapsen itsetunnon kohentamisessa kasvuiässä.

Suhteet vanhempiin ja muihin sukulaisiin olivat vaikeat. Joihinkin sukulaisiin välit olivat katkenneet jo lapsuudessa vanhempien päihdeongelman vuoksi. Vanhempien tuottamat pettymykset lapsuudessa olivat vaikeasti käsiteltävissä ja anteeksianto vaikeaa, jolloin välit ovat useilla jääneet hiertäviksi. Omiin lapsiin suhteet ovat osalla haastateltavissa hyvät, osalla vaikeat ja osa ei ole lainkaan väleissä lapsiinsa.

Mun skidit asuu äitensä kans. Hieno nainen. Ei ne mun kaa oo tekemisis enää, oon tuottanu ehkä liikaa pettymyk-sii... mut aion nyt petrata ja todistaa niille et voin olla hyvä isä ja mies.

Lapset on aina jaksanu tukee mua. Kun eksä lähti käveleen niin kyl ne katto vähän mun perään. Soitellaan yhä jatkuvasti ja käyn kattoo niitä ja niitten perheitä. Kännissä ne ei oo koskaan mua nähny, mut kyllähän ne tietää.

Lähipiiri koostui usealla muista päihdeongelmaisista. Sosiaalisia suhteita ja päihteetöntä turvaverkkoa ei esiintynyt kuin harvoin. Haastateltavat kertoivat kokevansa muiden päihdeongelmaisten kanssa paremmin yhteisöllisyyden tunnetta kuin muissa ryhmissä.

Lapsuudesta opittu malli pitää ongelmat itsensä tai perheen sisällä, on monilla haastateltavilla johtanut puutteellisiin tunteidenkäsittelytaitoihin. Muiden miellyttäminen oli erityisen tärkeää ja omat tarpeet olivat toissijaisia. Monet olivat jo nuorina joutuneet huolehtimaan kodista ja perheestä, kun vanhemmat eivät siihen kyenneet.

Olihan siihen opittu jo lapsena, kun vanhemman edessä piti käyttäytyä siivosti ja tehdä just niinku pyydettiin tai sai remmistä. Ja kylhän se sit jäi päälle et en mä oikeen kellekää koskaan sanonu ei ja kaveriporukas olin aina se pidetyin tyyppi.

Omaan kämppään muutin varmaan heti ku se oli mahdollista eli kaheksantoista veenä. Kotona olin oppinu kyl tekeen jo kaiken ku ei ne vanhukset muuta tehny ku ryypänny. Mun kämppä oli aina siisti. Tai no paitsi silloin ku oli bileet ollu edellisenä iltana.

Haastateltavat kokivat, että puutteelliset tunteidenkäsittelytaidot, lapsuuden turvattomuus ja muut kasvuympäristön epäkohdat ovat johtaneen jonkin asteisiin mielenterveysongelmiin. Masennusta ja ahdistuneisuutta lääkittiin alkoholilla, kun mielessä olevia asioita ei osattu käsitellä. Yleinen välinpitämättömyys itseään ja muita kohtaan oli yleistä. Osalla haastateltavista oli mielenterveyden ongelmat johtaneet pitkiin psykiatriisiin hoitoihin sekä itsetuhoisiin ajatuksiin ja itsemurhayrityksiin.

Koitin tappaa itteni ekan kerran ku olin ala-asteella. Kotona oli niin perseestä olla ja koin et se ois ainoo ulospääsykeino. Onneks en onnistunu siinä. Sit teini-iässä ja varhaisaikuisuudes kans tuli noit yliannostuksii otettuu, osa vahingossa, osa ei. Nyt ei oo vähään aikaan ollu mitää.

Olin ekan kerran hullujenhuoneella 19-vuotiaana amfetamiinipsykoosin vuoks. Nyt niitä reissuja on takana joku nelisenkymmentä.

Päihdeperheessä kasvaminen on vaikuttanut myös haastateltavien talouskäyttäytymiseen. Rahan arvoa ei lapsuudessa oltu opetettu eikä töissä käymistä koettu velvollisuudeksi. Laskuja jäi helposti maksamatta ja luottotiedot olivat monilla menneet jo nuorena. Ulosotossa olevaa summaa kaikilla ei ole tiedossakaan. Eräs haastateltava kertoi joutuneensa käymään todella vahvaa kamppailua itsensä kanssa ensimmäisissä työpaikoissa, koska työmoraalia ei ollut. Kotoa opittu ajattelumalli oli vahvassa.

Faija sano aina et tyhmät käy töis, kyl muutenki rahaa saa. Sossun luukulle ku vaan meni ja sano et nyt tarvis vähän fyrkkaa niin johan taas eleltiin pari viikkoo. Kyl se vähän naureskeli ku töihin menin ja sain vähemmän ku se.

En oo varmaan koskaan tehny kunnon työtä elämänsäni. Jotain hanttihommia tullu joskus kokeiltua, mut nekin kestänny semmosen maks kuukauden kunnes kyllästyin.

Lapsuudessa opittu näpistely ja valehtelu seurasi myös aikuisuuteen. Muilta varastaminen koettiin helpoksi ja omatunnontuskia ei tullut. Sakkoja käytiin istumassa pois, kun niitä oli kertynyt tarpeeksi. Vankilassa oleminen koettiin välillä jopa helpotukseksi, kun pääsi pois oman siviilielämän pyöryksestä ja päihteitä vähemmän tarjolla.

4.3 Oma päihdeongelma ja siitä toipuminen

Monilla haastateltavilla päihteiden käyttö on alkanut jo nuorena, kun kotona vanhemmat ovat tarjonneet maistiaisista omista alkoholijuomistaan. Osalle vanhemmat ovat ostaneet viikonloppujuomat jo esiteini-iässä. Kotoa sai myös helposti varastettuja juomia, koska niitä aina oli eikä niistä pitänyt kukaan tarkkaa laskua.

Joskus jäin kiinni isälle, kun olin varastanut siltä nolla vitosen pullon viinaa, tais olla jotain Viron tuliaisista ne. Sain ihan kunnolla selkääni tollon. Mutta sen jälkeen isä kyllä osti mulle omat aina kun vaan pyysin.

Päihdeongelma alkoi painaa osaa jo teini-iässä. Nuoruudessa tuli ajaututtua väärin piireihin, eikä niistä kovinkaan helposti päässyt eroon. Alkoholista siirtyttiin kannabikseen, erilaisiin lääkkeisiin ja melkein kaikkea kadulta saatavaa tuli kokeiltua. Eräs haastateltava kertoi aloittaneensa alkoholilla kolmentoista vanhana ja 21-vuotiaana oli jo vahvasti riippuvainen heroiinista.

Ekat kannit vedin kotona porukoitten kanssa 13-vuotias syntymäpäivänäni. Ne tarjos ja sano, et oon nyt tarpeeks vanha maistaan. No eihän se vaan maistamiseksi jääny vaan ihan kunnolla kannissa oltiin pian. ... Porukoitten yks kaveri käytti oikeestaan kaikkee mahdollista mitä kadulta sai ja siltä sai sit maistiaisista, sano aina et pitäähän jätkä tavoille opetettaa nuoresta pitäen. Porukoitten kavereitten kautta tutustuin sit Mansen huume maailmaan ja tiesin aina et keneltä saa ja mitä.

Kaikilla ei päihdeongelma kuitenkaan tullut kuvioihin nuoruudessa. Eräs haastateltava käytti kohtuudella alkoholia aina silloin tällöin, oli työpaikka, vaimo, kolme lasta ja omakotitalo. Viisikymmentävuotta täytettyään tuli kuitenkin ero

vaimosta ja pullosta löytyi lohtu. Meni puoli vuotta eikä jäljellä ollut edes asuntoa.

Syitä omaan päihteiden käyttöön mainitaan muun muassa itsensä lääkitseminen. Fyysiset ja henkiset kivut turrutettiin päihteillä. Mielenterveysongelmat oli helppo kieltää ja ajatella niiden olevan vain vieroitusoireita päihteistä. Reseptilääkkeistä ei koettu saavan tarpeeksi apua ja toleranssin kasvettua yhä suurempia määriä päihteitä tarvittiin saman kivun hoitamiseen. Lisäksi uskoa lääkäreihin ei ollut.

Ei ne mulle terkasta mitään antanu vaikka selkeesti olin huonossa jamassa ku papereista näki mun olevan narkkari. Sanoivat et hae apteekista buranaa.

Fyysinen riippuvuus syntyi ajan kanssa. Aikaisemmin tarve juoda tuli sosiaalisen verkoston kautta tai itsensä turruttamista varten, mutta myöhemmin tarve juoda oli pakonomainen, vaikei koettu muuta syytä sille. Tämä pakottava tunne sai ratkeamaan yhä uudestaan, vaikka raittiina oleminen oli tavoitteena. Haastateltavat olivat kaikki aloittaneet päihteiden käytön nuorena, joka lisää päihderiippuvuuden synnyn riskiä huomattavasti (Aalto ym. 2012, 9-10).

Haastateltavien omat lapset ovat osin pysyneet erossa päihteistä eikä heistä suurimmalla osalla ole päihdeongelmaa. Osan lapset ovat katkaisseet välinsä totaalaisesti päihdeongelmaiseen vanhempaansa ja osa on ottanut etäisyyttä, osalla lapset ovat läheisissä väleissä vanhemman kanssa. Haastateltavista kaikki toivovat, etteivät heidän lapsensa enää toistaisi päihdeongelman kierrettä. Pelkoa sen suhteen kuitenkin on.

Mun poika on ihan ilmetty isänsä, valitettavasti. Se nyt toistaa samoja virheitä mitä mäki oon tehny eikä se mua usko, kun yritän puhuu järkee. Kai se pitää antaa ite tehä omat virheensä vaikka se pahalta tuntuuki.

Onneks mun tyttö on mua fiksumpi. Sillä ei oo koskaan ollu minäkään päihteen suhteen ongelmia, fiksu likka kun on. Ehkä se ei

vaan haluu olla niinku faijans ja hyvä niin. Sil on elämä kunnos ja oon siitä tosi ylpee.

Eräs haastateltavista kertoi omien isovanhempiensa olleen alkoholisteja, omat vanhemmat alkoholisteja, itse huumeidenkäyttäjä ja poika nyt 20-vuotiaana toista kertaa vieroituksessa amfetamiinista. Päihdekuntoutuksia, vieroituksia, katkaisuhoidoja, psykiatrisia hoitoja, melkeinpä kaikkea on joku kokeillut. Usko kierteen katkaisemiseen on heikko, mutta toivoa silti täytyy.

Ehkä se vaan on tän suvun kirous.

Päihdeongelman tajuaminen sai aikaan paljon negatiivisia tunteita. Itseinho oli ehkä syvin. Tavoitteena oli aina ollut, olla erilainen kuin omat vanhemmat. Toisaalta pakonomainen tarve juoda sai ymmärtämään omien vanhempien toimia ja heidän kokemuksiaan. Myötätunnon kokeminen lisäsi itseinhoa.

Päihteiden käyttö oli monilla osa jokapäiväistä elämää ja siihen oli syntynyt sekä fyysinen että sosiaalinen riippuvuus. Kavereiden kanssa käytettiin aineita tai juotiin aina vapaapäivinä, ehkä muulloinkin. Ystävät olivat kaikki päihteiden käyttäjiä. Vain harvoja päihteettömiä kontakteja oli. Pelko ystävien menettämisestä vaikutti päätökseen jättää päihteet.

Mietin joskus silloin, et ehkä mun pitäis vähän rajottaa tätä mun menoo, mut sit ku kaverit oli aina menos ja sit en osannu kieltäytyä ku pyydettiin mukaan, eikä toisaalta mul muutakaa tekemistä ois ollut. Vitsit ne ois nauranu mut pihalle, jos vaan kahvia oisin ehdottanu sunnuntain vietoks. Ei se ois tullu kuuloonkaa. Eikä mul oikeen muita ollu ku niitten piirien kavereit.

Päihdeongelmasta toipuneet vanhemmat, sisarukset ja muut päihteettömät ystävät koettiin suureksi voimavaraksi. Haastateltavat kokivat sisarusten ymmärtävän heitä parhaiten kaikista läheisistä. Monilla toipuminen alkoi juuri sisarusten väliintulosta.

Mun systeeri ei oo koskaan käyttäny varmaan mitään päihteitä, hyvä jos alkoholia maistanu. Se päätti jo nuorena, ettei ikinä tuu porukoitten kaltaseks ja onnistunuki siinä. Se sit yks päivä tuli aamulla mun kotiin ku tiesi mun juoneen ja ajo mut Vipuselle. Sillon olin toki ihan vitun näreissäni siit, mut tällee jälkeen päin ajatellen, luoja kiitos.

Katkaisu- ja vieroitushoitoja, päihdekuntoutusjaksoja, psykiatrisia hoitojaksoja, NA- ja AA-ryhmiä on jokaisella haastateltavalla useita takana. Lääkkeitä on käytetty sekä mielenterveysongelmiin että Antabusta päihdeongelmaan. Korvaushoidossa ei kukaan haastateltavista ollut ollut. Nuoruudesta saakka eri sosiaaliviranomaiset olivat olleet haastateltavien elämässä mukana.

Haastatteluissa kysyttäessä voimavaroista, nousi vertaistuki yli muiden. AA- ja NA-ryhmät sekä -kummit ovat kaikilla olleet apuna, kun on ollut vaara retkah-
taa. Lisäksi niistä on saatu uusia päihteettömiä ystäviä, jotka kuitenkin ymmärtävät, minkä sairauden kanssa painia lopun elämää.

Uskonto, lapset, työt, elämään terveellisen rutiinin luominen ovat olleet myös apuna päihdeongelmasta toipumisessa. Osalla läheisen ihmisen kuoleminen päihteiden yliannostukseen on ollut merkittävä tapahtuma, joka muistuttaa miksi ei käytä päihteitä.

Muistan kun mun nuoruusvuosien paras kaveri Mikke kuoli. Oli ottanu yliannostuksen. Se herätti mut. En vielkää usko et se tahallaan ois ja just se siinä onkin. Mä voin kuolla tähän vaikken haluis.

Retkahduksia on tapahtunut, mutta niistä on myös oppinut. Haastateltavat kertoivat, että nuorempana retkahduksista soimasi itseään ja ajatteli, ettei itsestä ole päihteettömiä elämään. Niihin saattoi loppua päihteettömyyden tavoittelu vuosiksi. Nykyään retkahduksia osaa käsitellä paremmin ja niihin hakee apua. Tähän on saanut apua niin päihdehoidoista kuin vertaistukiryhmistä.

5 POHDINTA

Opinnäytetyössä tutkin, miten ylisukupolvisuus on ilmennyt päihdekuntoutujien elämässä. Tavoitteena oli saada tietoa siitä, millaisia yhteneväisyyksiä päihdekuntoutujien elämässä oli ollut sekä miksi ylisukupolvisuuden kierrettä ei ole pystytty katkaisemaan. Lisäksi tavoitteena oli tutkia, millaisia rinnakkaisongelmia päihdeongelma oli aiheuttanut.

Tuloksista nousi esille päihdekuntoutujien elämänkaarien samankaltaisuus. Monilla oli päihdeiden käyttö alkanut yläasteikäisenä alkoholilla ja viimeistään täysi-ikäisenä arkipäiväiseen elämään kuului erilaisia huumeita sekä alkoholinkäyttö huomattavaa. Vanhemmilta opitut käyttäytymismallit edesauttoivat päihdeongelman kehittymistä monin osin. Sosiaaliviranomaiset ja muut tahot sekä läheiset eivät tarjonneet tarpeeksi tai lainkaan apua lapsuudessa, jolloin ylisukupolvisuuden kierre olisi mahdollisesti ollut katkaistavissa sosiaalisen periytyvyyden näkökulman mukaan.

Haastattelukysymykset olin rajannut koskemaan päihdeongelmaisen sekä tämän vanhemman välistä suhdetta. Kuitenkin haastateltavat tuottivat sekä lastensa että isovanhempiensa päihdeongelmista asiaa, joka kertoo ylisukupolvisen päihdeongelman laajemmasta esiintyvyydestä.

Työssä käytettävien menetelmien valintaa ohjasi pitkälti oma mielenkiinto valittua menetelmää kohtaan. Asiakkaiden haastattelu oli tällöin itselleni helppo valinta. Kun aloin suunnittelemaan opinnäytetyötäni, pohdin olisiko ammattilainen antanut enemmän ja paremman näkemyksen juuri ylisukupolviseen päihdeongelmaan. Uskon, että näin olisi ollut. Aloinkin etsiä päihdealan ammattilaisia, jotka olisivat halunneet osallistua opinnäytetyöhöni, mutta niitä löydyttyä vain kaksi parin kuukauden etsimisen jälkeen, päädyin helpompaan vaihtoehtoon eli asiakkaiden haastatteluun, koska heitä oli nopeampi löytää vapaaehtoisiksi.

Haastatteluista tein haastateltavien kanssa suullisen sopimuksen. Jälkeenpäin pohtiessa, kirjallisen tutkimussopimuksen tekeminen olisi lisännyt

tuotoksen eettisyyttä luotettavuuden kannalta, sillä silloin haastateltavat sekä itse olisin saanut kirjallisena, mitä olimme sopineet haastatteluista saadun aineiston käytöstä. Tämä olisi lisännyt entisestään tutkimuksen luotettavuutta myös haastateltavien suuntaan.

Ammattilaisten haastattelu olisi voinut tuoda opinnäytetyöprosessiin enemmän ominaisuuksia, jotka olisivat juuri ammatti-identiteetin kehittymisen kannalta olleet hyödyllisiä. Asiakkaiden haastatteluissa sain vain yhden henkilön näkökulman omaan ja oman vanhemman päihdeongelmaan, johon on vaikuttanut haastateltavan tunteet tilanteita kohtaan. Ammatilliselta olisi voinut saada objektiivisemmän kuvauksen ylisukupolvisesta päihdeongelmasta. Työelämäyhteistyötahon puuttuminen oli toinen asia, minkä tekisin toisin, jos aloittaisin opinnäytetyön tekemisen alusta. Työelämäyhteistyötaho on kirjattu tutkintotosäädökseenkin ja uskon, että se olisi antanut paljon minulle ammatillisuuden kasvun näkökulmasta.

Kun peilaan omaa ammatillisuuttani sosionomin kompetensseihin, koen opinnäytetyöprosessin vaikuttaneen eniten kriittisen ja osallistavan yhteiskuntaosaamisen osaamisalaan. Opinnäytetyötä tehdessä huomasin usein pohtivani yhteiskuntarakenteiden ja huono-osaisuuden korrelaatiota sekä sitä, mitä rakenteita ja järjestelmiä tulisi muokata, jotta huono-osaisuuteen pystyisi puuttumaan tehokkaammin.

Teoriatiedon hakeminen, siihen perehtyminen sekä henkilökohtaisten haastatteluiden järjestäminen on lisännyt ammatillisuuttani ja kehittänyt ammatti-identiteettiäni päihdeongelmaisten parissa työskentelyssä sekä myös yleisesti sosiaalialan työssä.

Tutkimuksessa tarkoituksena oli tutkia ylisukupolvista päihdeongelmaa. Haastateltaviksi valikoitui pelkkiä miehiä, joka tekee tuloksesta yksipuolisen. Miehen ja naisen päihdepolut eroavat toisistaan sekä naisen rooli vaimona ja äitinä tekee naisen päihdeongelmasta erityislaatuisen (Dahl & Hirschovits 2007, 192). Haastattelun tulokset olisivat olleet yleispätevimpiä molempien sukupuolten ollessa edustettuina.

Kaikki haastateltavat olivat kasvaneet Tampereella tai sen ympäristökunnissa. Tutkimustietoa en löytänyt aiheesta, mutta pohdin, olisiko tulos ollut erilainen, jos haastateltavat olisivat maantieteellisesti kasvaneet kauempana toisistaan. Kaikkien vanhemmat olivat suhteellisen samanlaisista lähtökohdista, olisiko tulokset olleet vähemmän yhteneviä, jos eroavaisuuksia olisi ollut enemmän?

Haastateltavia oli melko pieni otanta ja kaikkien tilanne oli suhteellisen samanlainen haastatteluhetkellä. Laadullisessa tutkimuksessa isompi otanta lisää luotettavuutta, mutta työn rajaamisen kannalta päädyin viiteen haastateltavaan.

Tutkimuksen tekeminen oli tuntematonta aluetta itselle. Tutkimusmenetelmään hyvin perehtyminen ennen tutkimuksen suorittamista toi varmuutta omaan toimintaan, mutta menetelmän käytön kokemattomuus vähentää tutkimuksen luotettavuutta.

Tutkimuksen luotettavuutta lisää tulosten vertaaminen aiempiin aiheesta tehtyihin tutkimuksiin ja niiden tuloksiin. Opinnäytetyön tulokset ovat linjassa muun muassa Itäpuiston (2005) väitöskirjaan Kokemuksia alkoholiongelmisten vanhempien kanssa eletystä lapsuudesta.

Tutkimuksen toteutus on tuotu ilmi ja se on toistettavissa myös muissa tutkimuksissa ja tilanteissa. Tutkimuksen reliaabelius, eli mittaustulosten toistettavuus on kvalitatiivisessa tutkimuksessa usein heikompi kuin kvantitatiivisessa (Hirsjärvi ym. 2006, 231.) Tutkimuksen tulos saattaisi vaihdella vaikka haastateltavat pysyisivät samoina. Haastateltavan sekä haastattelijan sen hetkiset ominaisuudet, kuten mieliala ja virkeystila, vaikuttavat aina tulokseen.

Tutkimuksen validius eli pätevyys, tarkoittaa kykyä mitata juuri sitä, mitä on tarkoitus mitata. (Hirsjärvi ym. 2006, 231.) Haastateltavat saattavat ymmärtää kysymyksen eri tavalla, millä haastattelija on sen tarkoittanut. Käsitteiden käyttäminen ja ymmärtäminen väärin lisää tätä riskiä. Tämän vuoksi omassa tutkimuksessani selitin käyttämäni käsitteet etukäteen ja haastattelutilanteessa pitäydyin käyttämästä ammattisanastoa.

Työstäessäni opinnäytetyötä nousi mieleeni, miten adoptiolasten kohdalla toimii sosiaalinen perimä vastaavassa tilanteessa. Biologisten lasten kohdalla, joita haastateltavat olivat kaikki vanhemmilleen, ei voida fyysisen ja sosiaalisen periytyvyyden merkitystä eritellä varmaksi päihdeongelman periytyvyydessä.

Kenelläkään haastateltavista ei ollut kokemusta esimerkiksi lastensuojelun puuttumisesta tilanteeseen. Voisiko tulokset olla erilaiset, jos esimerkiksi heidät olisi huostaanotettu nuorina? Haastateltavien ollessa loppujen lopuksi hyvin samankaltaisista lähtökohdista ja kovin samanlaisten elämänkaarien omaavia, mietin olisiko tulokset muuttuneet, jos lastensuojelu olisi ollut vahvemmin mukana elämässä. Tämän tutkimuksen voisi uusina entisten lastensuojeluasiakkaiden parissa.

Opinnäytetyön viitekehystä rakentaessa, kävi ilmi, että lähes kaikki tutkimustieto ylisukupolvisesta päihdeongelmasta perustuu miespuolisten päihdekuntoutujien kokemuksiin. Nais erityinen päihdetyö eroaa osiltaan yleisestä päihdetyöstä, jonka perusteella myös naisnäkökulma ylisukupolviseen päihdeongelmaan voisi tuoda lisää tietoutta.

Haastatteluista nousi tarve tutkia ja kehittää lisää erilaisia tukitoimia ja tekijöitä, joilla voitaisiin tukea päihdeongelmaista toipumisessa sekä varhaisen puuttumisen malleja päihdeongelmaisen perheen auttamiseen. Monet haastateltavat toivoivat, että heidän lapsuuden kotioloihinsa olisi puututtu.

Yhteiskuntarakenteiden ja -järjestelmien tutkiminen ja kehittäminen siihen suuntaan, että huono-osaisuuteen pystyttäisiin puuttumaan tehokkaammin ja varhaisemmassa vaiheessa, olisi kannattavaa. Haastatteluissa kävi useasti ilmi turhautuneisuus ja katkeruus yhteiskuntaa kohtaan.

Määrällinen tutkimus aiheesta olisi myös mielenkiintoinen, kuinka paljon ylisukupolvista päihdeongelmaa esiintyy. Tutkimuksessa olisi haasteita, mutta opinnäytetyötä tehdessä tämä kysymys nousi esiin monesti.

LÄHTEET

- Aalto, M., Alho, H., Kiianmaa, K. & Londroos, L. (toim.) (2015). Alkoholiriippuvuus. (3. uud. p.). Helsinki: Duodecim.
- Aalto, M., Alho, H., Kiianmaa, K. & Seppä, K. (toim.) (2012). Huume- ja lääkeriippuvuudet. Helsinki: Duodecim.
- Dahl, P. & Hirschovits T. (2007). Tästä on kyse – tietoa päihteistä. YAD. Youth Against Drugs ry.
- Hakkarainen, P., Järvinen-Tassopoulos, J. & Metso, L. (2010). Miten alkoholinkäyttö, rahapelaaminen ja huumeidenkäyttö kytkeytyvät toisiinsa? Teoksessa Mustonen, H., Mäkelä, P. & Tigerstedt, C. (Toim.), *Suomi juo* (s. 264-279). THL.
- Hallikainen, T. (2009). Serotonine and Dopamine Gene Polymorphisms and Alcohol Consumption. (Serotoniinin ja dopamiinin aiheenvaihduntaa koodaavien geenien vaikutus alkoholinkulutukseen) Väitöskirja. Kuopion yliopisto, Lääketieteellinen tiedekunta. Väitöstiiedote. Saatavilla 3.11.2017 <http://www.uku.fi/vaitokset/2009/ISBN978-951-27-1365-3thallikainen.htm>
- Hirsjärvi, S, Remes, P & Sajavaara, P. (2006). Tutki ja kirjoita. 12. painos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Holmila, M., Jääskeläinen, M. & Raitasalo K. (2016). Vanhempien päihdeongelmista aiheutuvat haitat lapselle. Teoksessa Holmila, M., Raitasalo, K. & Tigerstedt C. (toim.), *Sukupolvien sillat ja kasvamisen karikot. Vanhemmat, lapset ja alkoholi* (s. 83-96). Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Huhtanen, P., Mustonen, H. & Mäkelä, P. (2010). Miten Suomi juo? Alkoholinkäyttötapojen muutokset 1968-2008. Teoksessa Mustonen, H., Mäkelä, P. & Tigerstedt, C. (toim.), *Suomi juo* (s. 39-54). THL.
- Härkönen, J & Österberg, E. (2010). Miten alkoholiin on suhtauduttu ennen ja nyt? Teoksessa Mustonen, H., Mäkelä, P. & Tigerstedt, C. (Toim.), *Suomi juo* (s. 155-166). THL.
- Itäpuisto, M. (2005). Kokemuksia alkoholiongelmaisten vanhempien kanssa eletystä lapsuudesta. Kuopion yliopisto. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta.

- Itäpuisto, M. (2008). Pullon pohjimmaisat. Lapsi, perhe ja alkoholi. Helsinki: Kirjapaja.
- Jonsson, G. (1967). Delinquent boys, their parents and grandparents. Acta Psychiatrica Scandinavica, Vol 43, 1967. SUPPL. 195. Uppsala: Munksgaard. Dissertation.
- Kananen, J. (2015). Opinnäytetyön kirjoittajan opas. Näin kirjoitat opinnäytetyön tai pro gradun alusta loppuun. Jyväskylä: Suomen Yliopistopaino Oy.
- Kuula, A. (2006). Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Kärkkäinen, T. (2004). Koulutuksen ja lapsi-vanhempisuhteen yhteys elämässä selviytymiseen. Sosiaalinen perimä ja koulutuskulttuurisen pääoman periytyminen sukupolvesta toiseen. Helsingin yliopiston soveltavan kasvatustieteen laitos. Tutkimuksia 250. Väitöskirja.
- L 41/1986. Päihdehuoltolaki. Saatavilla 15.10.2017 <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860041>
- L 417/2007. Lastensuojelulaki. Saatavilla 25.09.2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>
- Mustonen, H. (2010). Miksi on oltu juomatta? Teoksessa Mustonen, H., Mäkelä, P. & Tigerstedt, C. (Toim.), *Suomi juo* (s. 177-193). THL.
- Mustonen, H. & Österberg, E. (2010). Missä juodaan? Alkoholin käyttö kotija anniskelu ympäristössä. Teoksessa Mustonen, H., Mäkelä, P. & Tigerstedt, C. (Toim.), *Suomi juo* (s. 70-84). THL.
- Nuorten mielenterveystalo. (2017). Häiriöt ja ongelmat. Päihdeongelmat. Saatavilla 3.11.2017 https://www.mielenterveystalo.fi/nuoret/tieto_mielenterveydesta/nuorten_mielenterveysongelmat/Pages/paihdeongelmat.aspx
- Piispa, M. (2013). Parisuhdeväkivalta ja alkoholi. Teoksessa Warpenius, K. & Holmila, M. & Tigerstedt, C (toim.), Alkoholi- ja päihdehaitat läheisille, muille ihmisille ja yhteiskunnalle (s. 78-86). Saatavilla 20.10.2017: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104454/THL_TEE2013_014_verkko.pdf?sequence=1

- Raitasalo, K. (2010). Saako lasten seurassa juoda? Alkoholinkäyttö lasten seurassa ja asenteet sitä kohtaan. Teoksessa Mustonen, H., Mäkelä, P. & Tigerstedt, C. (Toim.), *Suomi juo* (s. 167-176). THL.
- Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. (Toim.) (2005). Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. (2006). KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaristo. Saatavilla 14.12.2017 <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>
- Sinkkonen, J. (2004). Kiintymyssuhdeteoria. Tutkimuslöydöksistä käytännön sovelluksiin. Duodecim. Saatavilla 14.12.2017 <http://www.terveyskirjasto.fi/xmedia/duo/duo94437.pdf>
- Vilhula, A. (toim.) (2007) Sosiaalinen perimä. Ylisukupolviset kohtalot tutkimuskirjallisuuden valossa. Suomen Mielenterveysseura. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy. Saatavilla 15.10.2017 https://www.mielenterveysseura.fi/sites/default/files/materials_files/sosiaalinen_perima.pdf
- Vuorinen, R. & Tuunala, E. (2002) Psykologian perusteet. Kehittyvä ihminen. Helsinki: Otava.